
Юрій
Федорченко

СТРУКТУРА ДОВЕДЕННЯ ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНОЇ ДЕДУКЦІЇ КАТЕГОРІЙ

Дискусія щодо природи трансцендентальної дедукції категорій, і зокрема щодо структури доведення трансцендентальної дедукції категорій, стала однією з найпомітніших подій у кантознавстві останньої чверті ХХ — на початку ХХІ сторіччя, за цей час склалася значна бібліографія, яка потребує певного часу бодай на побіжне ознайомлення з нею. Доволі повний огляд такої бібліографії (близько 30 джерел) наводить Петер Бауманс [Baumanns, 1991: S.329–328; 436–455; Baumanns, 1992: S. 60–83; 185–207]. Левову частку цієї літератури складають саме джерела, які так чи так звертаються до теми структури доведення трансцендентальної дедукції категорій.

Вихідним пунктом цієї дискусії стала стаття Дитера Генриха «Структура доведення Кантової трансцендентальної дедукції», яку спочатку було опубліковано 1969 року англійською мовою, а згодом 1973 року — німецькою [The Proof-Structure of Kant's..., 1969: S. 640–659; Transzendentaler Deduktion..., 1973: S.90–104]. Саме ця невеличка за обсягом стаття дала поштовх початку дискусії, яка триває до сьогодні, хоча, можливо, й не так інтенсивно, як це мало місце 25–30 років тому.

Стаття Генриха сама по собі є полемічною, вона містить у собі його заочну дискусію з попередніми інтерпретаторами трансцендентальної дедукції категорій, зокрема з Адикесом, Патоном, Ердманом та Влеєшауром. Сама увага Генриха до

© Ю. ФЕДОРЧЕНКО,
2015

трансцендентальної дедукції категорій зумовлена усвідомленням того, що саме від її адекватного розуміння і в першу чергу ходів аргументації Канта в ній залежить розуміння всього тексту «Критики чистого розуму». Перефразуючи Генриха, можна сказати, що виклад трансцендентальної дедукції категорій являє собою доволі вузькі ворота, пройти в які мусить кожен, хто бажає збагнути природу Кантової трансцендентальної філософії, обійти його неможливо, а спроби інтерпретувати його через інші положення текстів Канта будуть марними. Подужати потрібно саме ті кілька десятків сторінок, на яких викладено трансцендентальну дедукцію категорій, саме вона містить ключ до всього іншого тексту «Критики чистого розуму», натомість інші частини, взяті самі по собі, мало придатні для інтерпретації.

Кант кардинально змінив виклад трансцендентальної дедукції категорій у другому виданні «Критики чистого розуму», проте він не просто змінював цей текст, а працював над ключем до всього тексту, разом з тим така зміна містила не зміну аргументів дедукції, а лише зміну способу викладу дедукції, принаймні так вважав сам Кант [Kant, 1911: S.22].

Генрих цілком слушно звертає нашу увагу на ту обставину, що у другому виданні «Критики чистого розуму» Кант нібито двічі в різних місцях викладу трансцендентальної дедукції категорій доходить висновків, які потребують свого прояснення на предмет їх узгодження [Henrich, 1973: S. 91]. Ці висновки подано Кантом в полісилогізмах § 20 та § 26. У § 20: «Відповідно різноманіття у цьому спогляданні з необхідністю підпорядковане категоріям». У § 26: «Таким чином, категорії є умовами можливості досвіду і значущими відповідно *a priori* також для всіх предметів досвіду». Власне, чим є ці висновки чи результати? Чи вони є висновками самодостатніх дедукцій, цілком незалежних одна від одної, чи лише кроками одного доведення? Генрих обирає останнє. Він критикує попередніх інтерпретаторів, які бачили у таких висновках по суті висновки окремих дедукцій¹.

Так, Адикес [Adickes, 1889: S. 139] та Патон [Paton, 1936: p. 501] виокремлювали у самому викладі трансцендентальної дедукції категорій об'єктивну та суб'єктивну дедукцію. У свою чергу, Ердман [Erdmann, 1878: p. 24] та Влеешауер [Vleeschauwer, 1937: p. 24] виокремлювали у викладі трансцендентальної дедукції категорій дедукцію зверху і дедукцію знизу. Такі інтерпретації певною мірою кореспондують з текстом першого видання. Проте поширення їх і на друге видання Генрих, як нам видається, достатньо переконливо заперечив. Спільним для цих інтерпретацій є виокремлення двох цілком різних та самостійних доведень. Так, дійсно Кант говорить про су-

¹ Слід звернути увагу на працю Клауса Райха «Повнота Кантової таблиці суджень», вона засвідчує, що Райх задовго до Генриха говорив про § 20 як такий, що містить перший крок дедукції [Reich, 1948: S.26]. Власне, це зауваження стосується питання пріоритету Генриха щодо виокремлення кроків доведення в структурі трансцендентальної дедукції категорій (в другому виданні «Критики чистого розуму»).

б'єктивний та об'єктивний аспекти дедукції, проте ці аспекти все ж слід розглядати саме як моменти, складові однієї й тієї самої дедукції, а не як окремі самостійні дедукції. Крім того, подібні інтерпретації якщо і мають право на існування, то радше в рамках першого видання. Проте це вже порушує питання про відношення першого та другого видання «Критики чистого розуму», особливо якщо прийняти ту думку, що у другому виданні ми маємо лише зміну способу викладення, а не заміну аргументів.

Проте все ж варто нагадати, що сам натяк на поділ дедукції на суб'єктивну та об'єктивну міститься лише у передмові до першого видання і відсутній у другому. В тексті другого видання сам вираз «об'єктивна дедукція» подибуємо лише одного разу, та й то лише в трансцендентальній діалектиці [Kant, 1911: S. 259], при цьому жодного разу у другому виданні не зустрічаємо вираз «суб'єктивна дедукція».

Я не увіходжу в аналіз праць Адикеса, Патона, Ердмана та Влеєшауера, але покладаюся на загальний огляд їхніх позицій Генрихом та на його посилання. Тут мені немає чого додати. Мое бачення загалом у структурі трансцендентальної дедукції категорій саме кроків доведення однієї дедукції, а не окремих дедукцій, поєднує мою позицію з позицією Генриха. Разом з тим моє бачення структури трансцендентальної дедукції категорій відрізняється від її інтерпретації Дитером Генрихом. На відміну від двох кроків Генриха я виокремлюю три кроки в структурі трансцендентальної дедукції категорій.

Якщо звернутися до тексту «Критики чистого розуму» другого видання, то ми віднайдемо у Канта три чітких місця, які є коментарями до прояснення структури трансцендентальної дедукції категорій. Йдеться про § 13, § 21 та § 26 трансцендентальної дедукції категорій. Одразу зазначу, що так зване «коротке поняття дедукції», яке Кант дає після § 27, не можна розглядати як визначальне для розуміння цілі та структури дедукції. Якщо порівнювати «коротке поняття дедукції» та визначення дедукції у § 13, які дещо дисонують, то я пропонував би за вихідний момент у проясненні дедукції брати саме § 13. До речі, Кант, фактично повністю змінивши виклад трансцендентальної дедукції категорій у другому виданні «Критики чистого розуму», залишив майже без змін лише § 13 та § 14, напевно, будучи задоволеним ними, відповідно Кант не ставив під сумнів кінцеву мету трансцендентальної дедукції категорій, яку він формулює саме у § 13. «Коротке поняття дедукції» містить схематичне викладення дедукції, яке поза визначенням трансцендентальної дедукції в § 13 може дещо змістити наголоси в розумінні трансцендентальної дедукції категорій. Можна стверджувати, що у § 13 Кант визначає цілі дедукції, а у так званому «короткому понятті дедукції» схематично демонструє спосіб викладу трансцендентальної дедукції, до якого він вдався у другому виданні. Отож, у § 13 Кант говорить про те, що він розуміє під трансцендентальною дедукцією категорій. «Я називаю роз'яснення того способу, в який апіорні поняття можуть

стосуватися предметів, трансцендентальною дедукцією таких понять» [Kant, 1904: S.100].

Слід звернути увагу безпосередньо на саме Кантове визначення. Адекватне розуміння цього визначення для нас важливе вже хоча б тому, що ми послуговуємося до цього часу російським та українським перекладами Першої критики, в яких це положення перекладено дещо довільно. Має місце певна неточність, яка може суттєво позначитися на розумінні цього визначення загалом. Ця неточність полягає в тому, що з певною однаковістю перекладачі, перекладаючи це положення, пов'язують у тексті «a priori» з дієсловом «beziehen», а не з іменником «Begriffe». Здавалося б, різниця є невеликою, апіорне поняття завжди апіорно відноситься до предмета, і якщо йдеться про апіорне відношення поняття до предмета, то таке поняття є апіорним. Проте тут запитується про інше, а саме чи акцентується увага в трансцендентальній дедукції категорій на відношенні до предмета саме апіорних понять, чи на апіорному відношенні до досвіду понять. Тут можна не побачити різницю, а вона все ж є. І мені видається, що певна довільність перекладу може не дати змоги це усвідомити. Власне від розуміння саме цього моменту залежить розуміння відношення трансцендентальної дедукції категорій до метафізичної дедукції категорій. Метафізична дедукція ще до трансцендентальної дедукції передбачає категорії як апіорні поняття, роз'яснити відношення яких до предмета і покликана саме трансцендентальна дедукція.

Тепер ми можемо звернутися до § 21, в якому маємо чіткі висловлювання Канта щодо структури дедукції, власне, § 13 цього ще не містить, він лише допомагає побачити трансцендентальну дедукцію в її повноті, і стосовно цього є необхідним для розуміння структури дедукції як такої, оскільки сама структура дедукції не може бути розкрита без адекватного охоплення її загалом. Ось саме на останнє і був спрямований побіжний аналіз визначення трансцендентальної дедукції у § 13.

Звертає на себе увагу Кантове зауваження у § 21, в якому Кант стверджує, що «в попередньому положенні покладено початок дедукції». Під цими попередніми положеннями я розумію як весь § 20, так і перше положення § 21. Важливо зрозуміти, що саме Кант має на увазі, коли він говорить, що у цьому положенні покладено початок (*der Anfang... gemacht*) дедукції чистих понять розсудку. Погодьтеся, «покладено початок», згідно з Кантом, і «зроблено перший крок» як певний проміжний підсумок, згідно з Генрихом, — далеко не одне й те саме. У Генриха такий перший крок, який міститься у § 20, є таким, що може бути зіставленим з другим кроком, який міститься у § 26. Дедукція в два кроки не зовсім відповідає характеру висловлювання, яке ми зустрічаємо у § 21. Разом з тим це не означає, що одразу слід відкинути позицію Генриха. Понад те, позиція Генриха відповідає певним визначальним інтенціям трансцендентальної дедукції, викладеної у другому виданні. Нагадаю Кантову думку в передмові до «Мета-

фізичних начал природознавства» (1786), тобто за рік до появи другого видання «Критики чистого розуму» (1787). Кант висловлюється в тому дусі, що достатня дедукція можлива вже на підставі точного визначення судження [Baumanns, 1991: S.474]. А Кант, по суті, і здійснює це саме у § 19 «Аналітики понять», тобто у першій частині трансцендентальної дедукції категорій. Власне, це питання Генрих не порушує саме у такому контексті, проте це може бути додатковим підґрунтям його позиції.

Те, що нас змушує звертати увагу на Кантові висловлювання у § 21, — це саме певна неточність Канта. Так, він стверджує, що саме в попередньому положенні, — яке, згідно з контекстом, не може виходити за межі §§ 20–21, — покладено початок дедукції, тобто певна вихідна точка, принаймні якщо буквально читати Канта. Проте це не так, оскільки всі попередні параграфи (§§ 15–19) містять таку дедукцію, а § 20 є лише певним підсумком попередніх параграфів трансцендентальної дедукції, і не лише їх. Ця неточність може опосередковано вести до неадекватного розуміння дедукції як такої, зокрема до применшення значення метафізичної дедукції, що ми власне і маємо на сьогодні. Тому ми концептуально поділяємо позицію Генриха, навіть якщо вона не узгоджується з певним буквально прочитанням Канта.

Особливе викривлення мало б місце, якби ми віднесли початок дедукції до першого положення § 21, власне це дає змогу зробити буквально прочитання третього положення § 21, тоді б абсолютно неврахованими залишилися результати, а відповідно і аргументи метафізичної дедукції для проведення трансцендентальної дедукції. Сам Кант у § 21 стверджує, що на «початку дедукції» він не звертався до результатів трансцендентальної естетики, проте не говорить, що він не звертався до результатів метафізичної дедукції, а його текст § 20 буквально підтверджує таке звертання. Кант і у § 20, і у § 26 звертається до попередніх результатів, а інакше як би він будував свої полісилогізми у цих параграфах.

Відповідно § 20 ми розглядаємо як підбивання перших підсумків дедукції, а не як її початок. І стосовно цього концептуально ми поділяємо позицію Генриха, який розглядає трансцендентальну дедукцію як доведення, здійснене в кілька кроків. Генрих вказує на два кроки. Поки зазначу, що я виходжу з того, що трансцендентальна дедукція є доведення, яке містить кілька кроків. Я поки що не обмежую таку кількість кроків лише двома, хоча й не заперечую поки що останнього. Понад те, варто відзначити вагомність позиції Генриха, оскільки вона може бути підтверджена тим, що такі два кроки можуть бути чітко зафіксовані в полісилогізмах § 20 і § 26. Однак слід звернути увагу на §§ 22–25 і подивитися, чи не пропустили ми там окремих кроків трансцендентальної дедукції.

Проте спочатку пропоную проаналізувати висловлювання §§ 20–21. Отож, Кант говорить у § 21, що досі, до цього параграфа (саме так можна читати Канта) він звертав увагу лише на єдність, яка виникає в спогляданні завдяки чистим поняттям розсудку, не звертаючи увагу на те, в який спосіб

різноманіття дане для споглядання. Кант пояснює, чому саме він так вчинив, а вчинив він так тому, що категорії виникають виключно з розсудку незалежно від чуттєвості. Тут ми знову бачимо примат метафізичної дедукції над трансцендентальною дедукцією. Результати, отримані в метафізичній дедукції, продовжують визначати сам хід трансцендентальної дедукції категорій. По суті, Кант говорить: я розгортаю трансцендентальну дедукцію саме так, бо того вимагає метафізична дедукція категорій. Іншими словами, метафізична дедукція категорій пропонує саме такі результати, які дають змогу говорити про єдність споглядання, і така єдність споглядання можлива саме завдяки розсудку як здатності до судження, логічними функціями розсудку є категорії.

Своєї логічної кульмінації перша частина трансцендентальної дедукції §§ 15–20 (поки що умовно будемо говорити про першу — §§ 15–20 — та другу — §§ 22–26 частини трансцендентальної дедукції) досягає у § 19, у цьому параграфі Кант дає своє знамените визначення судження. Нагадаю, що Кант говорив про достатню дедукцію категорій, що досягається на підставі точного визначення судження. Досягнення кульмінаційної точки першої частини дедукції у § 19 дає Кантові змогу вже у наступному параграфі (§ 20) підбити підсумки тих результатів, які були отримані раніше. Отже, § 20 містить підсумування попередніх параграфів щодо трансцендентальної дедукції, так і метафізичної дедукції категорій, яке Кант здійснює у формі побудови полісилогізму, в якому встановлює зв'язки між попередніми параграфами (аргументами). В подальшому слід звернути увагу на те, якою мірою результат, отриманий Кантом у § 20, є визначальним для того результату, який Кант отримав у § 26.

§ 21 не слід відносити ні до першої, ні до другої частини трансцендентальної дедукції категорій, у цьому параграфі Кант радше роз'яснює, що саме було зроблено в першій частині і чому це зроблено саме так, та визначається щодо досліджень у другій частині. Наприкінці § 21 Кант загалом пропонує положення, яке безпосередньо має бути пов'язане не з трансцендентальною дедукцією категорій, а з метафізичною дедукцією категорій. У зв'язку з цим слід зазначити, що цей параграф не лише дає роз'яснення, а й ставить нові проблемні питання чи радше змушує до них повертатися.

Порівняймо, що Кант зробив в §§ 15–20 та що він зробив у подальших §§ 22–26. Проте спочатку порівняймо Кантові висловлювання у § 21 та § 26.

У § 21 Кант стверджує, що він ще не досяг повною мірою мети дедукції. А що є такою метою? Ставлячи питання так, ми не повинні забувати, що кожен новий крок нашого міркування ми маємо узгоджувати з визначенням трансцендентальної дедукції, яке Кант дає у § 13. Згідно з § 21, досягнення мети дедукції категорій повною мірою полягає в поясненні апріорного значення категорій стосовно всіх предметів наших відчуттів. Згідно з § 26, досягнення мети дедукції категорій повною мірою полягає в поясненні можливості *a priori* пізнавати за допомоги категорій усі предмети, які

лише можуть являтися нашим відчуттям, і при цьому не з боку форми їх споглядання, а з боку законів їх поєднання. Іншими словами, такої мети досягають поясненням того, яким чином ми через категорії, які є апіорними, приписуємо закони природі і навіть робимо її можливою [Kant, 1904: S.124]. Нагадаю, що для Канта умови можливості досвіду є тотожними умовам можливості предметів досвіду [Kant, 1904: S.125]. Слід звернути увагу на те, що Кант наголошує на необхідності апіорного значення категорій для предметів досвіду. В чому ж тоді відмінність від метафізичної дедукції? Остання вже передбачає апіорне значення (походження) категорій безвідносно до предметів досвіду. Тобто метафізична дедукція показує, що категорії як такі є апіорними, трансцендентальна дедукція в підсумку показує апіорне значення категорій для предметів досвіду, іншими словами, конститутивну природу категорій стосовно предметів досвіду.

Чи можна говорити не лише про конституювання предмета досвіду, а й про конституювання інтенсійного предмета? Чи не є лише друга частина трансцендентальної дедукції теорією конституювання предмета досвіду, натомість перша — теорією конституювання інтенсійного предмета, через що помітний більший зв'язок першої частини трансцендентальної дедукції з метафізичною дедукцією. На це ми бачимо натяки у працях шеругу дослідників. Так, Віктор Навотний стверджує, що перший крок доведення (§ 20) трансцендентальної дедукції категорій знаходиться на тому ж шаблі рефлексії, що й метафізична дедукція категорій [Nawotny, 1981: p.276]. Тобто це можна читати так, що метафізична дедукція і перша частина трансцендентальної дедукції категорій не відрізняються принципово характером аргументації. Чи так це? Навотний вважає, що особливістю цього шабля рефлексії є та обставина, що на ньому абстрагуються від специфічної форми споглядання, відтак чисте поняття розсудку прояснюється стосовно споглядання як такого.

Я вважаю, що там, де Кант говорить у §§ 15–20 про об'єкт, про предмет, по суті, він говорить про інтенсійний предмет. Проте ця теза має слушність лише в тому разі, якщо трансцендентальна дедукція категорій є виключно складовою трансцендентальної теорії конституювання предмета. Отож, перша частина трансцендентальної дедукції категорій (§§ 15–20) не містить у собі теорії конституювання предмета досвіду. Таким чином, ми можемо розрізнити першу та другу частини трансцендентальної дедукції як теорію конституювання інтенсійного предмета та теорію конституювання емпіричного предмета відповідно.

Порівняймо висновки полісилогізмів § 20 та § 26. У висновку полісилогізму § 20 Кант стверджує, що різноманіття у цьому спогляданні з необхідністю підпорядковане категоріям (steht... das Mannigfaltige in einer gegebenen Anschauung notwendig unter Kategorien). У висновку полісилогізму § 26 Кант стверджує, що будь-який синтез, через який стає можливим саме сприйняття, підпорядкований категоріям (steht alle Synthesis, wodurch selbst

Wahrnehmung möglich wird, unter den Kategorien). Отож, як бачимо, на відміну від § 20, де йдеться про підпорядкування категоріям різноманіття споглядань, у § 26 йдеться саме про підпорядкування категоріям будь-якого синтезу, який забезпечує можливість сприйняття. Тобто у висновку § 20 йдеться про можливість єдності різноманіття споглядання як такого, а у § 26 — про можливість синтезу саме сприйняття. Поняття «предмет сприйняття» та «емпіричний предмет» ми схильні розглядати як синоніми. Власне результат висновку полісилогізму § 26 зумовлений тим завданням, яке поставлено перед повною дедукцією категорій, а саме пояснення можливості *a priori* пізнавати за допомоги категорій предмети, які лише можуть являтися нашим відчуттям, згідно із законами їх поєднання. Синтез, який зумовлює можливість сприйняття, виражає саме закони поєднання предметів досвіду, проте питання щодо аналізу власне законів поєднання предметів досвіду виходить за формальні межі трансцендентальної дедукції категорій, і Кант розглядає його по суті в «Аналітиці засад». Врешті-решт стає зрозумілим, що для самого Канта кінцевою метою дедукції категорій стає пояснення категорій як умов можливості досвіду, предметного досвіду. Не випадково у висновку полісилогізму § 26 йдеться саме про синтез сприйняття, адже сам досвід є нічим іншим, як пізнанням через пов'язані між собою сприйняття.

Можна сказати, що Кант досягає своєї мети в три етапи: по-перше, пояснює можливість інтенсійного предмета, тобто можливість мислити предмет як такий; по-друге, пояснює можливість емпіричного предмета, предмета досвіду; по-третє, пояснює, що можливість емпіричного предмета є одночасно можливістю предметного досвіду, іншими словами, емпіричний предмет можливий лише в предметному досвіді, або емпіричний предмет не можна пізнавати незалежно від його зв'язку з іншими предметами досвіду. Завершення першого кроку міститься вже у § 20, другий і третій крок завершено лише у § 26. Другий і третій крок недостатньо виокремлено один від одного у викладі трансцендентальної дедукції. Кант здійснює ці кроки немовби паралельно, одночасно у §§ 22–26. При цьому якщо перший крок тісно пов'язаний з метафізичною дедукцією категорій, то другий і третій передбачають результати «Аналітики засадових засновків». Якщо ми мислимо емпіричний предмет незалежно від інших предметів, то ми мислимо його лише як інтенсійний предмет. Кант власне такої можливості не заперечує (§ 22). Саме поняття «інтенсійний предмет» виражає принципову можливість мислити щось незалежно від пізнання цього щось в емпіричному досвіді. Певною мірою поняття Бога виражає таку можливість поняття інтенсійного предмета, хоча, звісно, Бог не може в принципі бути предметом емпіричного досвіду. Ми не стверджуємо, що Кант саме так бачив структуру трансцендентальної дедукції категорій, проте у нас є всі підстави читати текст трансцендентальної дедукції саме так, принаймні Кантовий текст дає нам змогу рухатися саме у цьому напрямку.

Чи можна погодитися з думкою Зигфрида Блаше [Blasche, 1985: p. 138], який стверджує, що темою першого кроку (§§ 15–20) трансцендентальної дедукції категорій є єдність? Так, з цим ми можемо погодитися, тим паче, що це твердження Блаше знаходить своє підтвердження й у Канта [Kant, 1904: S. 115–116]. Проте потрібно все ж дати пояснення того, що саме маєтись на увазі, щоб не склалося враження, що власне сама дедукція категорій підмінюється дедукцією певної єдності. Власне про таку дедукцію єдності ми можемо говорити доволі умовно. Разом з тим зауваження Блаше містить у собі і певну небезпеку, оскільки зі слів Блаше можна зробити висновок, що Кант у другій частині не звертає уваги на єдність споглядання, проте це не так. Блаше нібито протиставляє перший та другий кроки дедукції тим, що стверджує, що перший крок своєю темою має єдність, натомість другий крок — синтез. Я виходжу з того, що у першій частині трансцендентальної дедукції категорій єдність споглядання показано, пояснено як таку, що забезпечується саме трансцендентальною апперцепцією через категорії. Тобто Кант дає відповідь на питання, завдяки чому в спогляданні як такому має місце єдність. І відповідь Канта проста: завдяки категоріям. Якщо у будь-якому спогляданні має місце єдність, то цю єдність забезпечено категоріями. Але для Канта мислити споглядання означає мислити одночасно єдність споглядання. Так, Кант допускає, що споглядання дане до мислення, і в такому разі його належало б розглядати як позбавлене єдності, проте якщо я мислю споглядання, то я одночасно мислю єдність споглядання, іншими словами, умовою мислення споглядання є мислення його в його єдності. Проте ця єдність дається не незалежно від здатності мислення, тобто розсудку, а лише завдяки розсудку. Кантове положення у § 16, згідно з яким *уявлення, яке може бути даним до мислення, є спогляданням, є доволі гіпотетичним і недостатньо продуманим до кінця, як власне і сам характер відношення між результатами трансцендентальної дедукції часу і простору та трансцендентальною дедукцією категорій*. Ми можемо говорити про даність різноманіття для споглядання до мислення, а не самого споглядання. І тому все ж третє положення § 20 щодо сполучника *so fern* ми маємо читати не в значенні *наскільки*, а в значенні *оскільки, через те, що* тощо. Тобто оскільки різноманіття є даним в єдиному емпіричному спогляданні, то воно визначене стосовно однієї з логічних функцій суджень, тобто категорій. Вважаю, що зазначене вище положення § 16 могло вплинути на інтерпретацію Генрихом терміна «*so fern*» в третьому положенні § 20 як такого, що встановлює певне обмеження. Проте я виходжу з того, що будь-яке споглядання має, безсумнівно, єдність. Міркування Генриха щодо структури трансцендентальної дедукції ставлять це нібито під сумнів, принаймні тимчасово. У Генриха виходить так, що на другому кроці дедукції цей сумнів має бути подоланим. Я вважаю, що ніякого сумніву у цьому питанні бути не може від самого початку. Тут декартівський тимчасовий методологічний сумнів є неприйнятним і зайвим. Тобто ми не можемо сказати, що на певному етапі

трансцендентальної дедукції ми маємо питання чи сумніви щодо обсягу споглядань, які мають єдність. Хоча Генрих буквально і не говорить про такий сумнів, проте він має впливати, якщо приймати позицію Генриха. Певною мірою Генрих сам винен у тому, що він наражається на критику, якої, напевне, він сам і не очікував, зокрема щодо того, що єдність чистих форм споглядання стає можливою незалежно від розсудку. Результатом таких закидів стали пояснення Генриха, що він цього не стверджував. Проте логіка таких закидів опонентів Генриха ґрунтована саме на позиції Генриха. Сам же Генрих, як мені видається, став заручником Кантового положення у § 16 щодо можливості споглядання до мислення.

Підсумовуючи, слід зазначити, що будь-яка розмова про трансцендентальну дедукцію категорій взагалі чи структуру трансцендентальної дедукції категорій зокрема має виходити з розуміння того, що трансцендентальна дедукція категорій є складовою трансцендентальної теорії конституювання предмета і поза останньою втрачає своє значення. У контексті цього і можна виокремити три кроки трансцендентальної дедукції категорій: на першому кроці прояснюється можливість мислити предмет як такий, на другому кроці прояснюється можливість пізнання емпіричного предмета, на третьому кроці прояснюється, що можливість емпіричного предмета є одночасно можливістю предметного досвіду. Разом з цим така дедукція передбачає як результати трансцендентальної дедукції чистих форм споглядання (часу та простору) та результати метафізичної дедукції категорій, з одного боку, так і результати, які отримують в аналітиці засад, — з іншого. Лише у шойно зазначеному контексті можна сміливо стверджувати, що трансцендентальна дедукція категорій є ядром усієї «Критики чистого розуму». Тепер уже можна запропонувати відповідь на Кантове питання, яке імпліцитно міститься в його визначенні мети трансцендентальної дедукції категорій, а саме — як апіорні поняття розсудку, тобто категорії, відносяться до предметів? Категорії є умовами можливості мислення предмета як такого, умовами пізнання емпіричного предмета та умовами можливості предметного досвіду взагалі.

ДЖЕРЕЛА

Adickes E. Kant's Kritik der reinen Vernunft. — Berlin, 1889.

Baumanns P. Kants transzendente Deduktion der reinen Verstandesbegriffe (B). Ein kritischer Forschungsbericht // (Erster Teil) Kant-Studien 82, 1991. — S. 329–328; (Zweiter Teil) Kant-Studien 82, 1991. — S. 436–455; (Dritter Teil) Kant-Studien 83, 1992. — S. 60–83; (Vierter Teil) Kant-Studien 83, 1992. — S. 185–207.

Blasche S. Das Verhältnis der beiden Argumentationsschritte der transzendentalen Deduktion von Kants Kritik der reinen Vernunft (B) // Wahrheit und Begründung / Hrsg. von V. Gerhard. — Würzburg, 1985. — S. 131–145.

Erdmann B. Kant's Kritizismus in der 1. und 2. Auflage der Kritik der reinen Vernunft. — Leipzig, 1878.

Henrich D. Die Beweisstruktur von Kants transzendentaler Deduktion // Kant. Zur Deutung seiner Theorie von Erkennen und Handeln / Hrsg. von G. Prauss. — Köln, 1973. — S. 90–104.

- Kant I. AA.*, Bd III. Kritik der reinen Vernunft (2 Auflage 1787). — Berlin, 1904.
Kant I. AA., Bd IV. Kritik der reinen Vernunft (Erste Auflage 1781). Prolegomena. Grundlegung zur Metaphysik Sitten. Metaphysische Anfangsgründe der Naturwissenschaft. — Berlin, 1911.
Nawotny V. Die Struktur der Deduktion bei Kant // Kant-Studien 72, 1981. — S.270–279.
Paton H.J. Kant's Metaphysik of Experience. — London, 1936.
Reich K. Die Vollständigkeit der kantischen Urteiltafel. 2 Aufl. — Berlin, 1948.
The Proof-Structure of Kant's Transcendental Deduction // The Review of Metaphysics 22, 1969. — S.640–659.
Transzendentaler Deduktion // Kant. Zur Deutung seiner Theorie von Erkennen und Handeln / Hrsg. von G.Prauss. — Köln, 1973. — S.90–104.
Vleeschauwer H. de. La deduction transcendente dans l'œuvre de Kant, III. — Ghent, 1937.
-

Юрій Федорченко — кандидат філософських наук. Сфера наукових інтересів — теорія пізнання, метафізика, історія філософії.
